

92. Mars'ta ideal bir toplum: Sosyal bilimkurgu ve ütopya çerçevesinde A. A. Bogdanov'un *Kızıl Yıldız*'i

Ümmühan CEYLAN¹

APA: Ceylan, Ü. (2023). Mars'ta ideal bir toplum: Sosyal bilimkurgu ve ütopya çerçevesinde A. A. Bogdanov'un *Kızıl Yıldız*'i. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 1483-1492. DOI: 10.29000/rumelide.1379378.

Öz

Aleksandr Aleksandroviç Bogdanov bilimsel ve teknolojik ilerlemenin önemini kavrayan ve bu görüşünü sanatına yansıtan, Rus bilimkurgu edebiyatının öncülerindedir. Sanayileşmeye ve üretimin gücüne inanan, siyasi anlamda bu ideolojinin peşinden giderek devrim mücadelesine katılan Bogdanov sanatında, bilimi ve uzayı işleyerek çağının ötesine geçmeyi başarmıştır. Yazar, devrimden önceki yıllarda toplumun içinde bulunduğu sorunlara duyarsız kalamayarak siyasi ve sosyal değişimin eşliğinde olan Rusya'daki atmosferi ele alarak, aynı zamanda bilimsel ve teknolojik gelişmişliğin önemine vurgu yaparak 1908 yılında *Kızıl Yıldız* adlı romanı kaleme alır. Roman, farklı evrenlere yolculuk ve farklı gezegenlerde yaşam olasılığı üzerine tahminlerde bulunan döneminin öncü eserlerindedir. Bilimkurgu ve ütopyanın bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sosyal bilimkurgu türüne örnek olan bu eserde toplumsal, siyasi ve teknolojik unsurlar bir araya gelir. *Kızıl Yıldız*, Bogdanov'un sosyalist ideallerini ve toplumsal dönüşüm hayallerini bilimkurgu formatında anlatan bir eserdir. Yazarın siyasi ve felsefi görüşlerini yansıttığı romanında, toplumun sosyalist bir geleceğe nasıl evrilebileceği anlatılır. Sınıf ayrımlarının, sosyal adaletsizliğin ve ekonomik eşitsizliğin ortadan kalktığı bir Mars toplumu ele alınır. Eser, herkesin eşit koşullarda yaşadığı, dayanışmanın ve adaletin üst düzeyde olduğu ideal bir toplum vizyonu sunar. Bu makalenin amacı, *Kızıl Yıldız* adlı romanı sosyal bilimkurgu çerçevesinde incelemek ve bu eserin içerdiği toplumsal, politik ve felsefi düşünceleri yazarın penceresinden değerlendirmektir. Bu bağlamda Bogdanov'un kısaca devrimci kişiliğine ve eserini yazıldığı yıllarda Rusya'nın tarihi arka planına değinilecektir.

Anahtar kelimeler: Bogdanov, ütopya, bilimkurgu, Mars, *Kızıl Yıldız*

An ideal society in Mars: A. A. Bogdanov's *Red Star* within the framework of social science fiction

Abstract

Alexander Aleksandroviç Bogdanov is one of the pioneers of Russian science fiction who comprehended the importance of scientific and technological progress and reflected this understanding in his art. Trusting in the power of industrialisation and production and participating in the struggle for revolution in line with his ideology, Bogdanov managed to reach beyond his era by taking science and the space as a subject matter in his art. He wrote his novel *Red Star* in 1908 in response to the atmosphere of change at political and social levels in Russia before the revolution and emphasised the importance of scientific and technological development. The novel is distinguished by its being one of the first to make predictions about the possibility of journeying to different universes and finding life there. As an example of social science fiction which combines elements of

1 Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı ABD (Ankara, Türkiye), ummuhan.ceylan@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5011-2866 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 04.09.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379378]

science fiction and utopia, the novel mingles social, political, and technological elements. *Red Star* transpires as a novel which demonstrates Bogdanov's socialist ideals and dreams of social reform in the form of science fiction. Reflecting Bogdanov's political and philosophical views, it details how a society can evolve into a socialist future. It envisages a society where class distinction, social injustice and economic inequality cannot prevail. It portrays a society in which every individual lives under equal standards and prevailing virtues are solidarity and justice. On another note, despite its prevalent utopian vision, the novel also implies the impossibility of achieving a perfect social system by portraying the shortcomings of the social order in Mars. The aim of this article is to analyse the novel *The Red Star* within the framework of social science fiction and to evaluate the social, political and philosophical ideas contained in this work from the author's perspective. In this context, this article discusses Bogdanov's revolutionary personality and the political outlook of Russia.

Keywords: Bogdanov, utopia, science fiction, Mars, *Red Star*

Giriş

Tarihin başlangıcından beri insanlık bilinmeyene karşı merak ve keşfetme arzusu içerisinde olmuştur. Henüz keşfedilmemiş ve insan aklının sınırlarının ötesinde olan konular eski çağlarda mitolojik anlatılarda, efsanelerde, masallarda ve destanlarda kendilerine yer bulur. Gerçekdışı ve fantastik unsurlarla bezeli birçok anlatıda gelecekte insanlığı nelerin beklediğine dair kehanetlerde bulunulur. Fakat zaman ilerledikçe Orta Çağ'dan çıkıp Aydınlanma Çağı'na adım atan insanlık bilinmeyene karşı korku beslemek ve olayları gerçekdışı bir yapıda açıklamaya çalışmak yerine aklın ve bilimin ilkelerini ön plana çıkartmaya başlar. Yaşanan bu gelişmelerden edebiyat da dahil olmak üzere birçok sanat dalı etkilenir. Edebiyat tarihi incelendiğinde ise bilimsel ve teknolojik gelişmelerden en fazla etkilenen türün bilimkurgu olduğu görülür (Dağ, 2019: 15, 16). Bilimkurgu edebiyatı, hayal gücünü kullanarak farklı dünyaları, gelecek zamanları ve teknolojik ilerlemeleri ele alan bir edebi türdür.

XX.-XXI. yüzyıllarda bilimsel ve teknolojik araştırmaların artışıyla birlikte rasyonalizmin ilkelerine uygun düşünceler üreten bilimkurgu yazarları çoğunlukla geleceğe dair fikirler ortaya koyar. Bilimkurgu yazarlarının bu öngörülerle dolu eserleri, kimi zaman bilimsel gelişmelere önyak olmuştur. Diğer taraftan bilimsel ve teknolojik gelişmelerin de bilimkurgu yazarlarına ilham kaynağı olduğu bilinmektedir. Bu durum, bilim ve edebiyatın birbiriyle etkileşim halinde olduğunun kanıtıdır. Bu bağlamda bilimle uğraşan ya da mesleki eğitimi doğa bilimleri üzerine olan yazarların bilimkurgu türüne yönelmesi tesadüf değildir. Örneğin, uzay üzerine çalışmalar yapan, aynı zamanda bilim insanı kimliğinin yanı sıra bilimkurgu edebiyatıyla ilgilenen Rus yazar Konstantin Eduardoviç Tsiolkovski (1857-1935) roket mühendisliği üzerine önemli bilimsel bir çalışma ortaya koyar. Bu çalışma sayesinde Sovyetler Birliği, uzay araştırmalarında ilerleme kaydeder ve başka gezegenlere seyahat etme olanağı yakalar. Uzay bilimine katkılarıyla tanınan Tsiolkovski, ilk kez 1893 yılında yayımlanan *Ay'da (Ha Lune)* adlı eserinde Ay'ın düşük yerçekimi, atmosfer eksikliği, Dünya ve Güneş etrafındaki dönüş hızı gibi konularda ikna edici analizlere yer verir (Zalomkina, 2021: 49). Sovyetler Birliği'nde doğmasına rağmen erken yaşta ailesiyle Amerika'ya göç eden ünlü Amerikan bilimkurgu yazarı Isaac Asimov (1920-1992) da biyokimya profesörüdür. Asimov'un, ilk kez 1950 yılında yayımlanan *Ben, Robot (I, Robot)* adlı eseri, patent başvurusu 1954 yılında yapılan bir robotun yapımına ilham kaynağı olmuştur (Asimov, 2006: 619).

Bilimkurgunun Rusya'daki ayağı incelendiğinde bu türün en önemli temsilcilerinden Aleksandr Aleksandroviç Bogdanov'un (1873-1928) ismine rastlanır. Yazar, ekonomist, siyaset bilimci, doktor,

filozof ve doğa bilimci Bogdanov'un 1908 yılında kaleme aldığı *Kızıl Yıldız (Красная Звезда)* adlı roman, bilimkurgu ile sosyalizm arasında köprü oluşturan önemli bir ütopyik eser olarak kabul edilir. Bu makalede, Bogdanov'un *Kızıl Yıldız* eserinin önemi ve bilimkurgu edebiyatına etkisi incelenecektir.

Aleksandr Aleksandroviç Bogdanov'un devrimci ve bilim insanı kimliği

Aleksandr Aleksandroviç'in gerçek soyadı Malinovskiy'dir, Bogdanov ise takma adlarından biridir. Onun Verner, Vorobey, Sisoyka, Maksimov, Rahmetov, Ryadovoy gibi daha birçok takma adı vardır fakat Bogdanov ismiyle tanınır. (Matonin, 2021: 15). Bir devrimci olarak Bogdanov'un hayatı oldukça karmaşıktır. Geçmişte Rus İmparatorluğu'nun, günümüzdeyse Polonya'nın sınırları içerisinde küçük bir şehir olan Sokolka şehrinde 1873 yılında dünyaya gelen Bogdanov, devrim faaliyetleri nedeniyle Moskova Üniversitesi Fizik ve Matematik Fakültesi'nden atılır. Genç bilim insanı sürgüne yollanır, Harkov'da tıp enstitüsünü bitirir ve sonrasında devrimci faaliyetlere katılmaya devam eder (Loktionov ve Şarova, 2021: 5,6).

Bogdanov, siyasi anlamda eski ile yeni arasında çatışmanın yaşandığı ve değişim sancıları çeken Rusya'nın atmosferinden etkilenir. Bogdanov, devrimin gerçekleşebilmesi ve Rus toplumunda değişimin tamamlanabilmesi için Bolşevikleri desteklemiştir fakat 1909'da Lenin'le anlaşmazlığa düşer. Bolşevik partisinin lider yardımcısı olarak adlandırılmasına rağmen 1917 Ekim Devrimi'nden önce tüm parti görevlerinden mahrum bırakılır. Böylece sonraki yıllarda politikadan uzaklaşarak daha çok edebiyat ve bilime yönelir.

Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluşunda yer alan Bogdanov, ilk Rus devriminin aktif bir katılımcısıdır. 1911 yılında parti çalışmalarından ayrılarak kendi felsefi görüşünü ayrıntılı bir şekilde ortaya koyduğu *Tektoloji (Тектология)* adlı üç ciltlik devasa eserini yazmıştır. Bu eserde yazar, "evrensel ve örgütsel bilim" teorisini oluşturma çabasındadır. Bogdanov'a göre gelecekte bilim, ideoloji ve üretim bir bütün haline gelecek, bu da insanlığı birleştirmeye ve sınıf ayrımının sona ermesine yardımcı olacaktır (Şulman, 2022: 69). Bogdanov, sosyalist devrimin gerçekleştirilmesi için bilimsel ve teknolojik ilerlemenin önemini vurgulayan bir figürdür.

Bogdanov çok yönlü bir kişiliktir. Yazarlık kimliğinin yanı sıra Batılı bilimkurgu eserleri Rusçaya çevirir. Hayatının son yıllarında doğa bilimci kimliğiyle elde ettiği başarılarla dikkat çeker. Ekim Devrimi'nden sonra Bogdanov kendini biyoloji ve tıp alanındaki çalışmalara adar. 1926'da dünyanın ilk Kan Nakli Enstitüsü'nün başına geçer ve 1928'de kendi üzerinde yaptığı başarısız bir deneyin ardından hayatını kaybeder. Bogdanov'un erken ölümü trajik bir kaza sonucunda gerçekleşmiş gibi gözükse de ölümüyle ilgili çeşitli spekülasyonlar vardır. 2021 yılında yayımlanan *Aleksandr Aleksandroviç Bogdanov* adlı kitabın *Bogdanov Rus Rönesansının Öncüsüdür* başlıklı önsözünde Rus akademisyen M. V. Loktionov ve V. L. Şarova'nın verdiği bilgilere göre Bogdanov'un bilimsel bir deney süsü verilerek önceden planlanmış bir cinayete kurban gittiğine kadar çeşitli görüşler vardır. Hatta ustaca planlanmış bir intihar bile olabileceği yönünde iddialar ortaya atılır. Bunların hepsi bir varsayım olmaktan ileri gidemez, soruşturma yapılmaz ve Bogdanov'un cesedi yakılır (Loktionov ve Şarova, 2021: 11, 12).

1905-1907 yılları arasında yaşanan tarihi olaylar

Kızıl Yıldız adlı eserin kaleme alındığı yılların tarihsel arka planı değerlendirildiğinde, XIX. yüzyılın etkileyici teknolojik ilerlemelerin yaşandığı, Avrupa'da kapitalizmin büyük bir gelişme kaydettiği, buna paralel olarak sosyal ve siyasi çatışmaların yaşandığı bir süreç olduğu görülür (Şarova, 2018). Rusya'da

devrim başarısızlıklarının yaşandığı bir dönemde (1905-1907) sosyal ütopya tarzında kaleme alınan *Kızıl Yıldız*, yeni bir devrimci yükselişin yakın olduğunu öngörerek geleceğin komünist toplumunun ideal modelini betimler (Teplyakov, 2017: 71). Eserin siyasi arka planı incelendiğinde 1905 devriminin etkileri, dönemin siyasi ve toplumsal dinamikleri göze çarpar.

1905-1907 yılları arasında gerçekleşen devrim girişimleri, Rus İmparatorluğu'ndaki siyasi ve sosyal çalkantılar sonucunda gerçekleşmiştir. Bu dönemde liberal, Marksist görüşlerin artması, işçi sınıfının talepleri, siyasi hoşnutsuzluklar ve toplumun değişimi arzulanması sebebiyle devrimci hareketler ortaya çıkar. 1904-1905 yılları arasında yapılan ve yenilgiyle sonuçlanan Rus-Japon Savaşı, imparatorluk karşıtı eylemlerin artmasına katkı sağlar. Rus-Japon Savaşı yüzünden Rusya'nın kaynakları ve ekonomisi ciddi şekilde zarar görür. Halk arasında ekonomik sıkıntılar artar ve hoşnutsuzluklar giderek büyür. Aynı zamanda Rus İmparatorluğu'nun otoritesine olan güvenin sarsılması, devrimci duyguların güçlenmesine neden olur. Böylece toplumda politik reform talepleri artar ve Ekim Devrimi'ne giden süreç başlamış olur (Riasanovsky ve Steinberg 2014: 421).

XIX. yüzyılın ikinci yarısında sanayileşme ve modernleşme sürecine giren Rus İmparatorluğu'nda işçi sınıfı ortaya çıkar. İşçi sınıfı özelinde dönemin en önemli sorunlarından bazıları çalışma koşullarının kötü olması, düşük ücretler ve uzun çalışma saatleridir. Aynı zamanda köylülerin de toprak reformunda iyileştirme yapılması ve toprakların onu işleyenlere devredilmesi yönünde talepleri vardır. Böyle bir atmosferin yaşandığı bir dönemde işçiler, taleplerini iletme için Çar'a yazdıkları dilekçeyi teslim etmek üzere Kışlık Saray'a yürür. Karşılarında işçi sınıfından oluşan kalabalığı görünce ne yapacağını şaşırarak askeri birlik paniğe kapılarak onların üzerine ateş açar. Yaşanan bu olay 'Kanlı Pazar' olarak Rus tarihindeki yerini alır. Çarlığın gösterdiği bu sert tepki, Rus toplumundaki huzursuzlukların giderek artmasına neden olur. İşçi Temsilcileri Konseyi bu davada işçilerin en büyük destekleyicileri olur. Birlik halinde topyekûn bir tavır sergileyen işçiler ve destekçileri imparatorluğun birçok bölgesinde grevler düzenler. Böylece Çar, sivil özgürlükler ve seçimle gelen Yasama Meclisi (Duma) konusunda vaatler verdiği Ekim Manifestosu'nu kabul etmek zorunda kalır (Hosking, 2019: 500-503). Ekim Manifestosu önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilse de pratikte devletin güçlü merkezi otoritesi ve sınırlı reformlar nedeniyle talepler tam anlamıyla yerine getirilemez ve devrimci hareketler devam eder. 1905'in sonlarında, Moskova'da büyük bir ayaklanma patlak verir. İşçiler, köylüler ve askerler, genel grev ve protestoların bir sonucu olarak, hükümet karşıtı bir isyan başlatır (Vernadsky, 2015: 330).

Giderek büyüyen mücadele sonucunda Çar hükümeti, kendilerine karşı düzenlenen eylemleri durdurmak adına daha sert önlemler almaya başlar ve ordunun Uzakdoğu'dan dönüşüyle birlikte iç güvenlik sağlanır. Devrimci liderler tutuklanır veya sürgüne gönderilir. Köylü ve işçi sınıfının birlikte mücadele etmek için henüz hazır olmaması ve bu sınıfların görüş farklılıklarına sahip olması nedeniyle 1905-1907 yıllarındaki devrim girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Hosking, 2019: 508, 509). Yaşanan bu gelişmeler neticesinde bazı tavizler vermek zorunda kalan hükümet, her şeye rağmen ayakta kalmayı başarmıştır.

Sonuç olarak 1905-1907 Rus Devrimi, Rus İmparatorluğu'nda siyasi ve sosyal çalkantıların yaşandığı bir dönemdir. Bu tarihlerde Rusya'da devrim hareketleri, grevleri ve halkın hoşnutsuzluğu artmıştır. Bu süreç, 1917 Şubat ve Ekim Devrimleri için bir öncü niteliği taşır ve Rusya'daki siyasi ve toplumsal dönüşümlerin başlangıcını oluşturur. Verilen mücadelenin 1917 Ekim Devriminin başarılı sonuçlanmasındaki katkısı göz ardı edilemez.

Rusya'da yaşanan siyasi olaylardan etkilenen Bogdanov, *Kızıl Yıldız* adlı romanını 1908 yılında kaleme alır. Yazar, Rus halkının başından geçenleri ana karakterin ağzından aktarmakta ve ülkenin içinde bulunduğu durumu gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Gerçek hayatta olduğu gibi eserde de verilen mücadelede işçi sınıfının kendini öne attığından ve başlangıçta büyük zaferler kazanmış gibi görüldüğünden fakat ilerleyen süreçte köylülerin ve radikal aydınların yeterli desteğini alamamasından dolayı ağır bir yenilgiye uğradığından bahsedilir. Romanda, hükümetin tüm bu yaşananlar karşısında halka sözde haklar verdiği yönünde bir eleştiride bulunulur ve Ekim Manifestosu sonucunda kurulan Dumalar, parlamento komedyası olarak değerlendirilir. Bu tür girişimlerin, çıkarlarını korumanın peşinde olan burjuva yanlısı topluluklar tarafından kesintiye uğratıldığı savunulur. Yaşanan bu belirsizlik ve sınıflar arasında adaletin ve özgürlüğün bir türlü sağlanamaması, yeni çarpışmaların yaşanacağını düşündürmektedir. Yazar, tarihi gerçeklerden yararlanarak kaleme aldığı eserinde, geride kalan 1905-1907 yıllarının ardından daha büyük bir mücadele döneminin başladığına işaret eder: “...*Bu yıllar içerisinde her şeyin ne kadar değiştiğini, mücadeleye ne kadar çok yeni unsur eklendiğini, kurulan sözde denge üzerinde durmanın ne kadar imkansız olduğunu gördüm. Yeni bir devrim dalgası kaçınılmaz ve yakındı*” (Bogdanov, 1925: 142).

Sosyal bilimkurgu ve ütopya

Bilimkurgu türü edebiyat dünyasında kabul gördükten sonra eserlerin özelliklerine göre bilimkurgunun alt dalları oluşmaya başlar. Bu alt türlerden en önemlilerinden ikisi “katı/sert bilimkurgu” (hard science fiction) ve “sosyal/hafif/yumuşak bilimkurgu” (soft science fiction)’dur. Katı bilimkurgu daha çok fizik, astronomi, kimya, mühendislik ve biyoloji gibi doğa bilimlerinden faydalanarak bilimsel ayrıntılara yer verir. Uzay yolculukları, yapay zeka, evrim ve genetik gibi konulara ilgi gösterir (Westfahl: 2005, 190). Bir diğer önemli alt tür ise sosyal bilimkurgudur. Sosyal bilimkurgu terimi ise katı bilimkurgunun karşısı olarak ortaya çıkmıştır. İngilizcesi “soft science fiction” olan ve dilimize yumuşak, hafif ya da sosyal bilimkurgu olarak entegre edilmeye çalışılan bu alt tür, Türkçeye uygunluk açısından tarafımızca “sosyal bilimkurgu” olarak adlandırılacaktır.

Başlangıçta bilimkurgu terimi yalnızca geleceğin bilimsel ve teknolojik icatlarını öngören eserleri ifade eder. Ancak giderek bu türdeki eserlerin tematik yelpazesi genişler, modern bilimkurgu dikkatini bilime odaklanmaktan vazgeçer ve daha çok sosyal kurguya yönelir. Bilimsel sorunların yerini genel ahlak sorunları almaya başlar (Gennageviç: 2016, 86). Siyasi meselelerle ilgilenen, bilimsel ve teknolojik değişimin sosyolojik sonuçlarını keşfetmeye odaklanan bilimkurgunun alt türü sosyal bilimkurgu, bilimsel ve teknolojik ayrıntılardan daha çok toplumsal, politik ve felsefi sorunlarla ilgilenir (Booker, 2015: 275).

Sosyal bilimkurgu, bazı yazar ve araştırmacılara göre bilimkurgu ve fantezi gibi fantastik edebiyatın bir alt türüdür ve ütopya ile distopya sosyal bilimkurgunun alt dallarıdır. Bazı araştırmacılar ise sosyal bilimkurguyu bilimkurgunun bir alt türü olarak görür (Gennageviç: 2016, 85-86). Bu iki görüşten ikincisi bilim çevrelerinde daha çok kabul görmüştür. Yapılan araştırmalara göre bilimsel ve teknolojik unsurlar içeren ütopya ve distopya türleri sosyal bilimkurgunun araştırma alanına girebilmektedir. Fakat ütopya ya da distopya türünde kaleme alınan her eser sosyal bilimkurguya dahil edilemeyeceği gibi her sosyal bilimkurgu eserinin ütopya ya da distopyayla benzer özellikler taşıması beklenemez. Araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre sosyal bilimkurgu ve ütopya/distopyanın birbirinin alt dalları olmadığı fakat birbirleriyle ortak özellikler taşıdıkları söylenebilir. Toplumsal ve politik konular her iki türün de ilgi alanına girer. Sosyal bilimkurgu ve ütopya türleri bilimsel ve teknolojik gelişmelerle geleceğe yön verme gibi ortak bir amaca hizmet edebilir. Dolayısıyla bu iki türün ortak ve benzer

noktaları olduğundan birbirine paralel bir tasarım geliştirebilecekleri söylenebilir. Bu bakımdan bazı eserler hem ütöpic hem de sosyal bilimkurgu türüne dahil edilebilir.

Bogdanov'un *Kızıl Yıldız* adlı romanı sosyal bilimkurgu ve ütopyanın bir arada bulunduğu bir eserdir. Romanda özgür, eşit ve mutlu bir toplum tasvir edilir. Mars'ta toplumun örgütlenme biçiminden ekonomisine ve eğitim sistemine kadar birçok sosyal konu ele alınır. *Kızıl Yıldız* döneminin toplumsal ve politik sorunlarına değinerek bilimkurgu öğelerini toplumsal eleştiri ile birleştirir. Aynı zamanda idealize edilmiş bir toplum modeli sunar ve mevcut toplumsal sorunlara çözüm önerisinde bulunur. Bogdanov, romanında sosyalizmin ideal bir toplum yaratma potansiyeline sahip olduğunu savunur. Eser, sadece bilimsel gelişmelere değil, aynı zamanda toplumsal ve politik ideallere odaklanan bir çalışma olarak önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan *Kızıl Yıldız*'ın hem sosyal bilimkurgu hem de ütopya türlerine önemli bir katkı sunduğu sonucuna varılabilir.

Bir ütopya gezegeni: *Kızıl Yıldız*

Marksist ve devrimci bir bakış açısına sahip olan Bogdanov eserlerinde ideal toplumu tasvir eder. Yeni bir düzen ve yeni bir dünya hayalleri kuran yazar, toplumların bilimsel ve teknolojik gelişmişliklerine önem verir. Bu bağlamda eserini hem bilimkurgu hem de ütöpic türde kaleme alır. Rusya'daki sosyo-politik atmosferden ilham alarak Bogdanov geleceğin tasarımını kurgularken başka gezegenlere seyahat etme fikrinden faydalanır. Üstelik eserin kahramanları insanlarla iletişim halinde olan Marslılardır. Gerek mekan gerekse karakterler açısından alışagelmışin dışındadır.

Bogdanov tasarladığı ideal dünyayı anlatırken bilimin gücünden yararlanmıştı. Romanda roket motorlarında atom enerjisinin kullanılması ve yerçekimi kuvvetinin kontrol edilebilmesi gibi cesur teknik fikirler üzerine tahminlerde bulunulur. Sentetik malzemeler, yapay protein, üç boyutlu görüntü, radyoaktif element ve kan nakli yoluyla gençleşme olasılığında bahsedilir. Eserde bu tür bilimsel ayrıntılara yer verilmesinde, Bogdanov'un yazar kimliğinin yanı sıra bilim insanı kimliğine de sahip olması önemli bir etkidir.

Bogdanov'un *Kızıl Yıldız* adlı eseri, sosyalist bir ütopyayı tasvir etmesi açısından önemlidir. Roman, sosyalizmin toplumun her kesimine adalet, eşitlik ve refah getirebileceği bir geleceği hayal eder. Mars'ta kurulan toplum, işbirliği, dayanışma ve kolektif mülkiyet temelinde örgütlenir. Eser, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için üretim araçlarının etkin bir şekilde kullanmasını ve insanların daha fazla boş zamana sahip olmalarını sağlayan teknolojik ilerlemeyi vurgular. Teknoloji, üretim süreçlerini kolaylaştırır ve insanların daha fazla boş zamanları olmasını sağlar.

Romanın ana karakterlerinden Leonid, sosyalist görüşlere sahip bir Rus devrimcisidir. Genç yaşına rağmen partide önemli bir konumdadır. Aynı zamanda da bilimle ve yazarlıkla ilgilenmektedir. Bu bakımdan yazarın kendisiyle ana karakter arasında benzerlikler olduğu söylenebilir. Devrimci Leonid, insan kılığında tanıdığı Marshlı Mühendis Menni tarafından Mars'a götürülmek için seçilmiştir. Menni tarafından ikna edilerek Mars'a gitme kararı alan Leonid komünizmin diyarı olan gezegendeki yaşama yakından tanık olur. Gelişmiş bir toplum olan ve üst düzey komünist bir sistem kurmayı başaran Marshlılar için çalışmak ve üretmek oldukça önemlidir. Yazar çalışmayı, büyük tatmin sağlayan hayati bir gereklilik olarak tasvir etmektedir. Yaptıkları işe tutkuyla bağlı olan Marshlı, çalışmaktan şu şekilde bahsetmektedir: "...Çalışmak, olgun sosyal bir bireyin doğal bir ihtiyacdır ve çalışmaya her türlü üstü kapalı ya da açık zorlama bizim için tamamen gereksizdir" (Lyapunov, 1975: 18, 19). '*Kızıl Yıldız*'ın

sakinleri tek bir mesleğe mahkum değildirler, hayatlarını ve ilgi alanlarını çeşitlendirmek için iş değiştirebilmektedirler.

Bogdanov'un eserinde tasvir ettiği gibi, sosyalizmin zafer kazandığı Mars gezegeninde herhangi bir sosyal rekabet yoktur. Burada kimse bir başkasından daha üstün değildir, herkesin yaratıcı yönü geliştirilir. Rus akademisyenler M. V. Loktionov ve V. L. Şarova'ya göre, Bogdanov bununla, Rusya'nın geleceğini, olağanüstü bilgi birikimine sahip insanların egemen olacağı böyle bir toplumsal düzende gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır (Loktionov, 2021). Marslılar sınıfsal farklılıkları ve cinsiyet üstünlüğünü minimum düzeye indiren eşitlikçi bir bakış açısına sahiptir. Toplumun her kesiminden Marslı benzer ve rahat kıyafetler giymektedir, hatta herkes o kadar tek tip görünmektedir ki cinsiyetleri bile anlaşılamamaktadır. Kıyafetleri gibi kişisel özellikleri de sade, yalın ve anlaşılması kolaydır: *"...Sadelik esastı, gereksiz ve sıradan hiçbir şey yoktu. Hiçbir zaman selamlaşmıyorlar, vedalaşmıyorlar, teşekkür etmiyorlar ve amaçlarına ulaştırsa, kibarlık olsun diye konuşmayı uzatmıyorlardı..."* (Bogdanov, 1925: 36). Marslıların yaptığı toplantılar hızlı ve sonuç odaklıdır. Bu toplantılarda gereksiz konuşmalar yapılmaz ve bir kararı kabul ettirmek için sadece ikna edici bir argüman sunmak yeterlidir. Kararlar Mars toplumu tarafından oybirliğiyle alınır ve en kısa sürede uygulanır. Kullandıkları dil zorlayıcı gramer kurallarıyla bezeli değildir, akıcıdır, telaffuzu ve öğrenmesi kolaydır. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Marslılar daha mekanik, rasyonel ve pragmatik kişiliklerdir. Bu suretle duygulardan daha çok aklın öğretilerine değer verdikleri söylenebilir.

Mars gezegeninde sanat ve mimari, gösterişten uzak, amacına uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Bilimsel ve estetik olarak kabul edilen sanat müzelerinde, dünyadakine benzer heykel ya da tablo kalabalığı yoktur. Mars'ta ünlü şahsiyetlerin heykellerini yapmak gibi bir gelenek yoktur çünkü hiçbir çalışma tek bir bireye mal edilemez. Bir Marslının elde ettiği başarı ondan öncekilerin başarıları sayesinde olmuştur. Resim, heykel ve mimaride faydacılık esastır. Çağdaş mimaride estetik uğruna kullanışlılıktan ödün verilmemektedir. Sanat kusursuz bir güzelliğin üzerine kuruluysa o sanatın yapay bir sanat olacağından bahsedilmektedir.

Marksist bakış açısı eserin birçok sahnesinde varlığını hissettirir. Çocuklar anne babalarının yanında kalmak yerine çocuk evlerinde eğitimlerini ve gelişimlerini tamamlamaktadır. Komün hayata ilk adımlarını çocuk evlerinde atan her yaşta çocuk ve genç, burada gerçek hayata hazırlanmakta ve eğitimleri Marksist öğretilerle örtüşmektedir. Örneğin özel mülkiyet anlayışının doğru olmadığı daha çocuk yaşta öğretilmektedir. Genç yaşta Marslıların küçük yaşta çocukların bakımı ve eğitimi konusunda çocuk evlerindeki eğitmenlere yardımcı oldukları görülmektedir. Bu uygulamanın, genç Marslılarda sorumluluk duygusunu geliştirmeye yönelik olduğu söylenebilir.

Eserde dikkat çeken bir diğer nokta, yaşamına son vermekte kararlı birinin bu isteğine saygı gösterilmesidir. Hatta ölme kararı alan Marslılar için klinikte bu eylemi ağrısız ve rahat bir şekilde gerçekleştirebilecekleri özel bir oda vardır. Özellikle yaşlılar, yaşamlarını sonlandırma kararı almaktadır: *"Yaşama arzuları zayıfladığında ve köreldiğinde, birçoğu kendiliğinden ölmeyi beklememeyi tercih eder"* (Bogdanov, 1925: 81). Marslıların yaşam anlayışına göre bir bireyin yaşama hakkı olduğu kadar ölme hakkı da vardır ve kendi isteği doğrultusunda ölümü seçme özgürlüğüne de sahiptir. Bu durum, Mars'taki medeniyetin özgürlükler konusunda ne kadar ileri gidebileceğinin bir kanıtıdır. Aynı zamanda yaşlı Marslıların bu tür bir karar almalarının temelinde, topluma yük olacakları düşüncesi yatıyor olabilir çünkü Mars'ta her birey bir amaca hizmet etmektedir. Bu nedenle güçten düşerek çalışamayacak hale gelen her Marslı için hayatın anlamını yitirdiği söylenebilir.

Bogdanov'un teorisi, kendisinden yeni bir şeyler kattığı Marksizmin etkisi altında oluşmuştur. Bu ütopyik romanda ne devlet, ne proletarya, ne de komünist parti ön plana çıkartılır. *Kızıl Yıldız*, Bogdanov'un dünya görüşünü ve özellikle de geleceğin sosyalist toplumu hakkında fikirlerini yansıtan bilgilendirici bir kaynaktır. Rus araştırmacı D. A. Teplyakov, *Aleksandr Bogdanov'un "Kızıl Yıldız"ında Sosyalist Toplum Kavramı* başlıklı makalesinde, Bogdanov'un insanın sosyalist topluma psikolojik ve kültürel adaptasyon sorununu ve kültürlerarası diyalog meselesini vurgulamasını cesaret verici bulur. Bogdanov'a göre komünizmin bile kesin olarak parlak bir ideal olduğu söylenemez. Sosyal eşitsizliğin üstesinden gelen yeni bir toplumsal düzenin bile kendi çıkarları söz konusu olduğunda, başka medeniyetlerin sınırlarını ihlal etmekten çekinmeyebileceği mesajı verilerek 'amaca giden her yol mubahtır' anlayışının devam ettiği gözler önüne serilir. Bogdanov sosyalizmin bu türden kusurlarını öngörmüştür (Teplyakov, 2017: 72, 77).

Eserin ilerleyen bölümlerinde Marslıların Dünya gezegeniyle yakından ilgilenmelerinin asıl nedeni ortaya çıkar. Marslılar otuz yıl içerisinde doğal kaynaklarının tükenmesi tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu yüzden Marslıların, Dünya ve Venüs gibi verimli topraklara kitlesel göç etmesi söz konusudur. Gittikleri gezegende koloni kurmayı planlayan Marslılar arasında bu gezegenin Dünya mı Venüs mü olacağına dair tartışmalar vardır. Venüs doğal yapısı gereği Marslıların yerleşebileceği elverişlilikte değildir. Dünya ise Marslılar için daha uygundur fakat önlerinde bir engel vardır o da insanlardır. Marslı karakter Sterni gerekçeleriyle Dünya'da neden Marslı ve insan ırkının bir arada yaşayamayacağını ayrıntılı bir şekilde açıkladıktan sonra şu sonuca ulaşır: "*Dünya'nın kolonileştirilmesi, Dünya'daki insanlığın tamamen yok edilmesini gerektirir*" (Bogdanov, 1925: 118). Her ne kadar çoğu Marslı, aralarından özellikle de Netti, Sterni'nin bu düşüncesine katılmasa da, Dünya ve insanlar üzerine verilen karar olumlu yönde olsa da yazarın eserinde bu tür söylemlere yer vermesi düşündürücüdür. Tüm uygarlıkların yaşama hakkına saygı göstermesi beklenen mükemmel bir toplumda bile halen Sterni gibi değerlerini önemsemeyen 'bencil' karakterlerin var olması, hiçbir toplumun tamamen mükemmel olamayacağını gösterdiği gibidir.

Bu ütopyik roman, bir gezegenin aşırı sömürülmesiyle doğal kaynakların tükenmesi, tek taraflı rasyonalist düşünce tarzının tehlikesi ve insan yaşamının değerini yitirmesi gibi tahminler içermektedir. Leonid'in dramatik öyküsü, kötümserlik ve iyimserliğin bir arada olduğu Bogdanov'un iç dünyasındaki çelişkilerin kırılma anlarından biridir. Tüm farklılıklara rağmen karşılıklı anlayışın yine de mümkün olduğunu gösterme çabası söz konusudur. Bu bakımdan *Kızıl Yıldız*, türsel özellikleri bakımından bir ütopyadan daha fazlasıdır ve güçlü bir distopyik çekirdeği bünyesinde barındırır (Teplyakov, 2017: 77, 78). Diğer taraftan yazarın karşıt görüşleri çarpıştırarak ya da yaşanan çelişkileri gözler önüne sererek verilen her mücadelenin ne kadar zorlu olduğuna vurgu yapmak istediği düşünülebilir.

Eserin sonunda Mars'tan dönerek milli harekete katılan ana karakterin de içinde yer aldığı ve ağır kayıpların verildiği mücadelenin sonunda yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen halkın zafer umuduyla dolu olduğu görülür: "*Sokaklarda kan ve enkaz var. Güneş, yangınların ve top atışlarının dumanından tamamen kızıla dönmüş. Fakat gözüümüze korkunç değil, sevinç verici ve müthiş görünüyor. Ruhumuzda bir savaş türküsü ve bir zafer şarkısı çnlüyor*" (Bogdanov, 1925: 148). Yazarın eserini bu şekilde noktalaması, onun devrim mücadelesinde Rusya'yı bekleyen geleceğe dair umut ve inançla dolu olduğunu gösterir.

Eserin isminin *Kızıl Yıldız* olmasında bir anlam gizlidir. 'Kızıl' terimi, genellikle sosyalist ve komünist hareketlerde kullanılan bir kavramdır ve proletaryayı temsil eder. Dolayısıyla, 'kızıl yıldız' terimi, devrimci hareketlerin, komünistlerin veya sosyalistlerin sembolü olarak kullanılmış olabilir. Rusya'da,

'kızıl yıldız' sembolü, 19. yüzyılda Rus sosyalist ve komünist hareketleri tarafından benimsenmiş ve kullanılmıştır. Devrim ve Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla birlikte, 'kızıl yıldız' sembolü daha da yaygınlaşmıştır. Bogdanov'un eseri bu sembolün adını taşıyarak, politik ve ideolojik mesajlarını vurgulamış olabilir. Ana karakter Leonid'in Mars'ın doğasına hakim olan kızıl renkle ilgili şu sözleri bu yargıyı güçlendirmektedir: “*Bu, bizim sosyalist bayrağımızın rengi*” (Bogdanov, 1925: 51).

Sonuç

Yazarın hayatı incelendiğinde Marksist düşüncelere paralel görüşlerinin olmasının yanı sıra Rusya'da verilen mücadeleye ve siyasi-sosyal yaşama dair özgün bir felsefe geliştirdiği söylenebilir. Büyük bir dönüşüm içerisinde olan Rusya'ya siyasi görüşlerinin yanı sıra derin felsefi düşünceleriyle de etki eden Bogdanov, devrim mücadelesinde aktif rol oynar. Bogdanov ülkenin içinde bulunduğu durumun analizini yaparken imkansızlıklar ve olumsuzlukların farkına varır. Yazar, eserinde bu farkındalığı yansıtarak bir bakıma olması gerekenle olanı kıyaslamaktadır. Mars'taki yapılanma ve siyasi sistem olması gereken gibiyken, Dünya'da onlarınki gibi bir düzen için henüz ilk adımlar atılmıştır. Bu yüzden Mars ile Dünya karşılaştırıldığında Dünya, Mars gezegenine göre çok geridedir. Marslılar teknolojik ve sanayi bakımından oldukça gelişmiş bir toplumdur. Mars'ta anlatılan siyasal sistem, idealize edilmiş ütopyik bir topluma aittir.

Bogdanov, *Kızıl Yıldız* aracılığıyla sosyalizmi, insanlığın daha adil, sürdürülebilir ve ilerici bir geleceğe doğru ilerlemesinin bir yolu olarak sunar. Eser, toplumun sosyal, ekonomik ve politik sistemlerini dönüştürerek insanların potansiyellerini gerçekleştirebilecekleri bir dünya yaratmanın mümkün olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra bilimsel ve teknolojik ilerlemenin önemini vurgular. Farklı katmanlarda farklı konulara değinen yazar, bu eseriyle devrime ve olması gerekene dair düşüncelerinin küçük bir anlatımını gerçekleştirir. Ütopya ve sosyal bilimkurgunun birleşiminden oluşan bu romanın, Rus bilimkurgusunun altın çağının yaşandığı Sovyetler Birliği'nde kaleme alınan çok sayıdaki bilimkurgu eserine ilham kaynağı olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Asimov, I. (2006). *Bilim ve Buluşlar Tarihi*. (Çeviren: Elif Topçugil). Ankara: İmge Kitabevi.
- Bogdanov, A. (1925). *Krasnaya Zvezda*. (İzdaniye šestoye). Leningrad: İzdatelstvo “Kniga”.
- Booker, M. K. (2015). *Historical Dictionary of Science Fiction in Literature*. United States of America: Rowman & Littlefield Publishing Group.
- Dağ, Ü. (2019). *Geleceği Geçmişle Kurgulamak: Bilim Kurgu Romanları ve Çağcılaştırılmış Mitler*. Konya: Palet Yayınları.
- Gennagyevič, İ. S. (2016). İntentivniye aspekti sotsialnoy fantastiki. *Filologičeskiye nauki. Voprosi teorii i praktiki*, 5-1/59, 85-88.
- Hosking, G. (2019). *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*. (Üçüncü Baskı). (Çeviren: Kezban Acar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Loktionov, M. V. (2021). Kontseptsiya idealnogo obşçestva v tvorçestve A. A. Bogdanova. *Polilog/Polylogos*, 5/3. (<https://polylogos-journal.ru/s258770110017254-1-1/>)
- Loktionov, M. V.; Şarova V. L. (2021). Ot redaktorov. Bogdanov – titan rossiyskogo Vozrojdeniya. *Aleksandr Aleksandroviç Bogdanov*. Moskva: Političeskaya entsiklopediya.
- Lyapunov, B. V. (1975). *V mire fantastiki*. Moskva: İzdatelstvo “Kniga”.
- Matonin, Ye. V. (2021). “Marsianskaya drama”. *Zvezda i smert Aleksandra Bogdanova. Aleksandr Aleksandroviç Bogdanov*. Moskva: Političeskaya entsiklopediya.

- Riasanovsky, N. V. ve Steinberg, M. D. (2014). *Rusya Tarihi: Başlangıçtan Günümüze*. (İkinci Baskı). (Çeviren: Figen Dereli). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Şarova, V. L. (2018). Revolyutsiya i utopiya: obrazı buduşęego v fantastiğeskih romanah Aleksandra Bogdanova. *Polilog/Polylogos*, 2/4. (<https://polylogos-journal.ru/s258770110000062-0-1/>)
- Şulman, N. A. (2022). Hudojestvennaya spetsifika inoplanetnogo prostranstva v romane A. A. Bogdanova "Krasnaya Zvezda". *Elektronny nauęno-obrazovatelny jurnal VGSPU "Grani poznaniya"*, 78/1, 69-72.
- Teplyakov, D. A. (2017). Kontseptsiya sotsialistiğeskogo obşęestva v "Kraskoy Zvezde" Aleksandra Bogdanova. *Epoha sotsialistiğeskoj rekonstruksii: idei, mifi i programmi sotsialnih preobrazovaniy*. Yekaterinburg: İzdatelstvo "Uralskiy federalny universitet imeni pervogo Prezidenta Rossii B. N. Yeltsina".
- Vernadsky, G. (2015). *Rusya Tarihi*. (Üçüncü Baskı). (Çevirenler: Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Zalomkina, G. V. (2021). Luna kak obyekt osvoyeniya v vospriyatii russkoj nauęnoy fantastiki. *Jurnal "Semiotięeskiye İssledovaniya"*, 1/2, 47-54.
- Westfahl, G. (2005). *Hard Science Fiction*. D. Seed (Edt.). *A Companion to Science Fiction*. Malden: Blackwell Publishing.